

Tilburg University

Dialect in Limburg

Kroon, S.; Vallen, T.

Published in:
Dialect en school in Limburg

Publication date:
2004

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Kroon, S., & Vallen, T. (2004). Dialect in Limburg. In S. Kroon, & T. Vallen (Eds.), *Dialect en school in Limburg* (pp. 11-32). (Studies in Meertaligheid; No. 5). Aksant Academic Publishers.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

HOOFDSTUK 2

Dialect in Limburg

Sjaak Kroon en Ton Vallen

Dialect en standaardtaal

Als een taal verschillende variëteiten kent, is er meestal één die een overkoepelende gesproken en geschreven functie heeft en gestandaardiseerd is. Die variëteit wordt gewoonlijk aangeduid als 'standaardtaal'. In het geval van het Nederlands is de term 'Standaardnederlands' van toepassing. Het Standaardnederlands wordt vaak, en niet alleen in de volksmond, ook wel 'Algemeen Beschaafd Nederlands' of kortweg 'ABN' genoemd. Bij deze (historisch verklaarbare) benaming kunnen nogal wat vraagtekens worden geplaatst, omdat er de bedenkelijke suggestie van uitgaat dat mensen die die gestandaardiseerde variëteit niet (kunnen of willen) spreken zich in hun taalgebruik onbeschaafd zouden gedragen. Als alternatief voor ABN wordt ook wel 'Algemeen Nederlands' (AN) gebruikt.

Een taalvariëteit die is uitgegroeid tot een standaardtaal heeft in dat proces meestal vier fasen doorlopen (Cooper, 1989). Allereerst is er een periode waarin de betreffende variëteit (meestal door politiek-economische omstandigheden) in een voorkeurspositie is gekomen en als gevolg daarvan bij een grotere groep dan de oorspronkelijke sprekers in gebruik is geraakt als communicatiemiddel (selectie). Vervolgens zijn er instanties aan de slag gegaan die ervoor hebben gezorgd dat via woordenboeken, grammatica's, spellingvoorschriften en uitspraakgidsen de regulering van de betreffende variëteit is vastgelegd, zodat in ieder geval voor het schriftelijke en mondelinge formele gebruik duidelijk is hoe deze in elkaar zit en welke regels en afspraken van toepassing zijn (codificatie). Mede als gevolg van dat codificatieproces vindt er logischerwijs een verdere uitbouw van de gebruiksfuncties plaats, wat wil zeggen dat de voorkeursvariëteit steeds meer geschikt wordt (gemaakt) voor gebruik in alle

mogelijke vormen van formele en informele mondelinge en schriftelijke communicatie (elaboratie). Tot slot is er in ieder proces van taalstandaardisatie de fase waarin de taalvariëteit (tot nader order) wordt erkend en geaccepteerd als de overkoepelende variëteit van de grotere (taal)gemeenschap (acceptatie).

De Nederlandse standaardtaal heeft in een proces van eeuwen deze vier stappen doorlopen. Bijgevolg kan in aansluiting bij Hagen (1982) het Standaardnederlands worden omschreven als de variëteit van de Nederlandse taal die in de nationale taalgemeenschap een maximale communicatieradius en gebruiksfunctie bezit. In het verlengde hiervan kan een Nederlands dialect worden gekenschetst als een variëteit van de Nederlandse taal die in vergelijking met het Standaardnederlands in de nationale taalgemeenschap een beperkte communicatieradius en gebruiksfunctie heeft. Uit deze omschrijvingen blijkt dat de notie 'taal', in ons geval Nederlands, een containerbegrip is voor een bonte verzameling van variëteiten die op basis van verwantschap en/of politieke constellatie, ondanks vaak grote onderlinge verschillen, als een eenheid of continuüm kunnen worden beschouwd.

In overwegend dialectsprekende gebieden als Limburg vullen dialect en standaardtaal elkaar in het dagelijkse taalverkeer veelvuldig aan. Ze zijn, met andere woorden, complementair: in sommige situaties wordt de ene, in andere situaties de andere variëteit gesproken. In dergelijke situaties van maatschappelijke en individuele tweetaligheid wordt in formele en officiële situaties en in de meeste institutionele contexten (waaronder ook het onderwijs) meestal, en in het schriftelijke formele taalverkeer altijd, de standaardtaal gebruikt. In het alledaagse informele mondelinge taalverkeer wordt overwegend dialect gebruikt. Daarbij moet wel worden aangetekend dat het dialect door het toegenomen gebruik van de standaardtaal en door processen van schaalvergroting in veel gebieden onder druk staat. Een dergelijke situatie van tweetaligheid, zoals we die ook in Limburg aantreffen, wordt 'diglossie' genoemd. Kenmerkend voor diglossie-situaties is ook het statusverschil tussen de beide betrokken talen of taalvariëteiten: de bij formele, institutionele en schriftelijke communicatie gebruikte taalvariëteit (de standaardtaal) heeft in het publieke domein een groter prestige dan de informeel gesproken vorm. In informele domeinen en met name in de privé-sfeer geldt dat

meestal niet of in veel mindere mate en kunnen de statusverhoudingen zelfs andersom liggen: dan geniet het dialect vaak het meeste aanzien.

Mede als gevolg van het proces van natievorming in het Europa van de negentiende eeuw, het daardoor versnelde standaardisatieproces en de toename van het grootschaliger gebruik van standaardtalen binnen de meeste West-Europese taalgemeenschappen, is de positie van de dialecten drastisch veranderd. Dat geldt ook voor Nederland, waar allereerst de dialecten in de steden en later ook die op het platteland een steeds uitgesprokener sociaal profiel hebben gekregen (zie Kruijsen & Van der Sijs, 1999). De oorspronkelijk regionale of zelfs lokale dialecten kregen daardoor steeds meer ook het karakter van sociolecten. Standsverschillen kwamen steeds sterker in taalgebruiksverschillen tot uitdrukking. Dialect werd steeds meer de taal van de lagere sociale milieus. Wat voor gevolgen dit kan hebben in termen van attitudes, oordelen en vooroordelen ten opzichte van dialectsprekers is al aan de orde geweest. Dit proces van 'sociolectisering' van de oorspronkelijke lokale en regionale dialecten voltrekt zich echter in Limburg in het algemeen en in sommige Limburgse steden in het bijzonder (vgl. bijvoorbeeld de situatie in Maastricht met die in Heerlen) in mindere mate en in een minder snel tempo dan in de rest van Nederland.

Taaleenheid, taalvariatie en taalonderwijs

In het verleden hebben de voorstanders van de homogeniteit van het Nederlands meer invloed op het onderwijs gehad dan de aanhangers van de heterogeniteitsgedachte. Natuurlijk zijn er ook invloedrijke heterogeniteitsaanhangers geweest. Zo kan worden gewezen op de Nijmeegse taalgeleerde Van Ginneken (1913), die als eerste de poging ondernam om het Nederlands in al zijn uitbundige heterogeniteit of, zoals hij zelf zegt, 'regenboogkleuren' (Van Ginneken & Endepols, 1917), te beschrijven. Op basis van zijn gegevens betrok Van Ginneken de stelling dat

“ook onze Nederlandsche taal niet zóó eenzelvig [is], dat er niet de minste rimpel of groeve meer afsteken zou op heel ons gladde gebied. Neen, ook de algemeen Nederlandsche taal is een organisme, ze bestaat uit verschillende groepstalen, die ook als organen samen en dooreenwerken aan het zich weliger ontwikkelende taalleven.”

Overdiep & Van Es (1949) komen eveneens op basis van verzamelde taalgegevens tot het oordeel dat alleen in de geschreven vorm van een algemeen Nederlands kan worden gesproken en dat het Standaardnederlands als gesproken realiteit eigenlijk niet bestaat. Overigens stonden deze vertegenwoordigers van een heterogene visie op taal niet alleen in de taalwetenschap (we noemen onder anderen Kloeke, 1951 en Gerlach Royen, 1935 en 1937) en ook de dialectologie heeft zich wat dat betreft zeker niet onbetuigd gelaten (zie bijvoorbeeld Weijnen, 1939 en 1948). De boventoon in de debatten en geschriften werd echter vooral gevoerd door de aanhangers van de homogeniteitsgedachte met hun strenge normatieve standpunt inzake het Nederlands. We zullen dat hier met enkele voorbeelden illustreren. Voor meer informatie over de tegenstelling tussen ‘rekkelijken’ en ‘strengen’ verwijzen we naar Hagen & Vallen (1974).

Daan (1959) heeft erop gewezen dat men het sociale stigma dat resulteert uit het beschrijven van standaardtaal en dialect in termen van beschaafd en onbeschaafd al onverhuld aantreft in grammatica’s van de negentiende eeuw. Zo schrijft Terweij (1885) bijvoorbeeld:

“De taal welke door de beschaafde Nederlanders wordt gesproken en geschreven draagt den naam de Nederlandsche taal [...]. De talen, welke door de onbeschaafde Nederlanders worden gesproken, zelden geschreven, dragen de naam van tongvallen (dialecten).”

Den Hertog (1892) onderscheidt twee taalsoorten: ‘dialect’ en ‘beschaafde taal’. Uittalingen van zo’n vijftig jaar later doen daar bepaald niet voor onder. Van Nispen (1946:58), die in kringen van het katholiek onderwijs een autoriteit was op het gebied van de taaldidactiek, weidt uitvoerig uit over ‘onbeschaafde’ dialectsprekers. Nadat hij heeft vastgesteld dat beschaving en cultuur zich manifesteren in beheersing, houdt hij zijn lezers het volgende voor:

“Anderen kennen dit zelfbedwang niet; het zijn de onbeschaafden. Hun levensmilieu, hun verschijning, hun optreden tegenover medemensen getuigt van gebrek aan contrôle en tucht. Gemakzucht, zelfzucht missen bij hen de rem van de zelfbeheersing. Dat openbaart zich in hun levensuitingen. Ook in hun taal, in hun dialect. Er is een luiheid van tong en van lippen. Klanken worden niet afgewerkt of totaal verwaarloosd. De nivellerende tendenties, die een gevolg zijn van de inertie van de spraakorganen, en die overigens in elke taal werkzaam zijn, hebben bij hen de vrije teugel.”

Ook Gertenbach & Van Slooten (1957:16) laten er bij de toenmalige hoofdakte-studenten geen misverstand over bestaan wat zij onder ‘de beschaafden’ moeten verstaan:

“De taal van de minister in de vergadering der Staten Generaal - de rechter in de rechtszaal - de predikant op de kansel - de advocaat in zijn pleidooi - de leraar voor zijn klas - de onderwijzer in de school - de notaris bij een publieke verkoping - de officier die zijn troepen commandeert - zij mogen in Groningen of Middelburg, Maastricht of op Texel geboren zijn: ’t Is de algemene taal die we uit hun mond horen, de taal die staat tegenover elk bijzonder dialect.”

Aan bovenstaande voorbeelden kunnen moeiteloos vele andere worden toegevoegd. Ze maken de negatieve connotaties duidelijk die door de historisch dominante homogeniteitsstroming aan (het spreken van) dialect gekoppeld zijn. Ze laten bovendien zien dat decennia lang aanstaande onderwijzers en leraren in de taaldidactische literatuur overwegend geconfronteerd zijn met allerlei uitspraken over de kwalitatieve ongelijkwaardigheid van de taal en het taalgebruik van verschillende groepen Nederlandssprekenden. In de huidige taaldidactische literatuur voor de Pabo komen dergelijke ongenueanceerde opvattingen niet meer voor (vgl. Nijmeegse Werkgroep Taaldidactiek, 1992; Paus e.a., 2002). Dat wil echter nog niet zeggen dat ze in het onderwijs of daarbuiten niet meer bestaan of niet meer worden geventileerd ten aanzien van het taalgebruik van dialectsprekers, bepaalde accenten of het gebruik van de eerste of de tweede taal door andere sprekersgroepen, zoals bijvoorbeeld Turkse of Marokkaanse Nederlanders. Ook in de hedendaagse pers kan met regelmaat de nagalm van dergelijke visies en oordelen, al dan niet in bedekte termen, worden aangetroffen. De volgende recente ‘Limburgse’ voorbeelden zijn daar een illustratie van.

In *De Limburger* van 1 juni 2002 typeert Marcel Abrahams het Nederlands van zuiderlingen die ‘boven de grote rivieren’ zijn gaan wonen. Connie Palmen, bijvoorbeeld, is woonachtig in Amsterdam maar komt uit het Midden-Limburgse St. Odiliënberg.

“Om dat feit te maskeren heeft ze zich een harde ‘g’ aangeleerd en de melodie van haar accent onderdrukt, net zoals zoveel van haar streekgenoten die in het westen zijn beland. Bij de eerste ‘g’ van een woord doet Palmen nog voorkomen alsof ze in het hartje van de Jordaan is geboren. Bij een tweede ‘g’

slaagt dat plan nog ten dele, maar een volgende ‘g’ of ‘r’ leidt tot een mondhygiënische catastrofe. Bij een woord als ‘goedgelovig’ zakt ze dan ook reddeloos weg in de roomse boter van haar zuidelijke accent.”

Ook Huub Stapel passeert de revue. Hij woont, net als Palmen, in Amsterdam maar zijn wieg stond in het Midden-Limburgse Tegelen,

“waar de ‘g’ op zachte wijze wordt uitgesproken en de ‘r’ achterin de keel wordt gevormd [...]. Er is echter iets vreemd aan de hand met Huub Stapel. Als hij voor de camera’s van een niet-Limburgse televisie- of radiozender wordt geïnterviewd, wordt het vermoeden van een vervelend spraakgebrek gewekt. Zijn Limburgse ‘r’ klinkt verwrongen, zijn Bourgondische ‘g’ is harder, en vooral: onnatuurlijker.”

In *de Volkskrant* van 12 april 2003 doet Cornald Maas verslag van het Colloquium Nobelprijswinnaars dat plaatsvond aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Aanleiding was de honderdste geboortedag van Nobelprijswinnaar Jan Tinbergen. Het colloquium werd door (toen nog) demissionair minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Van der Hoeven in het Engels geopend “met een redevoering waarin haar zachte g als sneeuw voor de zon verdwijnt” aldus Maas, die verder opmerkt dat “haar Engels [...] nogal wat aangenamer [is] dan haar Nederlands.” In de *Spits* van 24 april 2003 wordt de Nederlandse speelfilm *Van God Los* besproken. Deze thriller is gebaseerd op het verhaal van de Bende van Venlo, een groepje criminelen dat halverwege de jaren negentig Nederland schokte met minsten zeven en volgens sommigen zelfs veertig moorden. Wat de recensent vooral goed vindt aan de film is de consistent goed getroffen sfeer. Een element daarvan betreft het taalgebruik:

“De accenten van de acteurs zijn dan wel geen authentiek Limburgs te noemen maar ze weten de zachte g beter vast te houden dan hun collega’s uit *Volle Maan* het Tukkers geknauw.”

Dialectgebruik en dialectvitaliteit in Limburg

In Nederland is tot dusver nooit landelijk-representatief, sociolinguïstisch onderzoek uitgevoerd naar de mate en kwaliteit van dialectgebruik op basis van daadwerkelijke taalgebruiksgegevens. Daarin staat Nederland overigens niet alleen. Dat wil niet zeggen dat er helemaal geen gegevens beschikbaar zijn waaruit het een en ander is af te leiden. Deze gegevens

zijn zonder uitzondering gebaseerd op oordelen en inschattingen van taalgebruikers over eigen en andermans taalgedrag. Bij dit soort oordelen spelen altijd statuspercepties inzake dialect en standaardtaal een rol. We weten met andere woorden niet in welke mate deze oordelen corresponderen met het daadwerkelijk in de alledaagse communicatie vertoonde taalgedrag. Tegen deze achtergrond, en dus met de nodige slagen om de arm, worden in het volgende enkele gegevens gepresenteerd over de mate van dialectgebruik in Nederland in het algemeen en Limburg in het bijzonder.

In 1965 verzamelde Weijnen met Nijmeegse studenten gegevens over dialect en standaardtaal bij schoolkinderen in de Limburgse plaatsen (van Zuid naar Noord) Eijsden, Maastricht, Mesch, Heerlen, Weert, Nederweert, Venlo, Blerick, Gennep en Ottersum. In grote lijnen kwam daaruit naar voren dat het gemiddelde dialectgebruik in al deze plaatsen destijds rond de 80 procent lag, met een duidelijke uitzonderingspositie voor Heerlen, waar het percentage ruim onder de 50 uitkwam (Weijnen, 1967). Uit Weijns gegevens kwam verder naar voren dat het dialectspreken afneemt naarmate de urbanisatiegraad en het ouderlijk beroepsniveau toenemen. Dat bleek ook uit een in de Noord-Limburgse plaatsen Gennep, Ottersum en Ven-Zelderheide in 1975 bij de ouders van 375 basisschoolleerlingen afgenomen enquête (Giesbers, Kroon & Liebrand, 1978). Waar Weijnen in 1965 nog vaststelde dat in Gennep 72 procent en in Ottersum 99 procent van de kinderen dialect op straat sprak, blijken tien jaar later ongeveer 45 procent van de leerlingen als overwegend dialectsprekend, ongeveer 39 procent als overwegend standaardtaalsprekend en ongeveer 15 procent als afwisselend dialect-standaardtaalsprekend te kunnen worden geclassificeerd. Van de vaders spreekt in 1975 35,8 procent en van de moeders 30,2 procent dialect met hun kinderen. Voor de vaders waren die getallen in 1965 nog 66,7 procent in Gennep en 94,1 procent in Ottersum. Zowel het beroepsniveau van de vader als het opleidingsniveau van de moeder bleken van invloed te zijn op de mate van dialectgebruik in die zin dat in gezinnen met hogere beroeps- en opleidingsniveaus eerder standaardtaal gesproken werd. De tussen 1965 en 1975 geconstateerde achteruitgang van het dialect wordt bevestigd door onderzoeksgegevens uit het midden van de jaren tachtig. Uit een in 1984 in Ottersum huis-aan-huis verspreide dialectenquête blijkt dat dan

58,5 procent van de respondenten (n=267) van huis uit dialect spreekt. Het gebruik van het dialect in het gezin is echter, vergeleken met eerdere onderzoeksgegevens sterk teruggelopen: nog maar 32,5 procent van de vaders en 24,4 procent van de moeders spreekt dialect met de kinderen. In een tijdsbestek van twintig jaar blijkt de rol van het dialect als taal in de primaire socialisatie aanzienlijk aan belang te hebben ingeboet (Giesbers, 1989).

In de jaren negentig van de vorige eeuw zijn gegevens over dialectgebruik beschikbaar gekomen uit het PRIMA-cohortonderzoek. Deze zijn gebaseerd op schriftelijke bevraging van taalgebruiksoordelen bij een landelijk-representatieve steekproef van informanten. Aan dit onderzoek wordt ook uitgebreid aandacht besteed in Hoofdstuk 4.

De taalgebruiksgegevens uit het PRIMA-onderzoek betreffen het door ouders gerapporteerde taalgedrag van basisschoolleerlingen in groep 4 met betrekking tot vier gespreksituaties: met moeder, met vader, met broers en zussen en met vrienden en vriendinnen. Tevens rapporteerden de ouders over hun eigen onderlinge taalgebruik. Over de resultaten van dit onderzoek inzake het gebruik van Standaardnederlands versus dialect is uitgebreid bericht door Driessen & Withagen (1998). In het onderstaande wordt daarom volstaan met een samenvatting van enkele van de resultaten inzake het door de bevroegde ouders gerapporteerde dialectgebruik (zie Tabel 2.1). Deze stammen uit het PRIMA-onderzoek (Driessen & Withagen, 1998) en het in 1993/1994 uitgevoerde CBS-schoolloopbanenonderzoek (Boves & Vousten, 1996).

Tabel 2.1: Gebruik van dialect en Fries door ouders en kinderen in Nederland en enkele provincies

Plaats	Ouders onderling*	Ouders met kinderen**	Kinderen onderling*
Nederland	26,1	12,2	12,8
Limburg	60,6	35,3	46,6
Drenthe	55,6	19,5	19,4
Groningen	41,9	11,4	12,1
Overijssel	35,7	15,3	7,8
Zeeland	30,9	11,1	14,9
Friesland	57,8	46,0	46,7

* Driessen & Withagen (1998); ** Boves & Vousten (1996)

Op basis van het PRIMA-bestand komen Driessen & Withagen (1998) voor dialect en Fries samen tot een gemiddeld landelijk gebruikspercentage van 26,1 procent. Volgens Jungbluth e.a. (1996), die gebruik maken van dezelfde gegevens, spreekt ongeveer 19 procent van de ouders in de hoogste milieugroepen en ongeveer 36 procent van de ouders in de laagste milieugroepen met kinderen in groep 4 van de basisschool naar hun eigen oordeel onderling overwegend dialect. Koplopers in onderling dialectgebruik, opnieuw volgens Driessen & Withagen (1998), zijn de ouders in Limburg (60,6%) en Drenthe (55,6%), op afstand gevolgd door die in Groningen (41,9%), Overijssel (35,7%) en Zeeland (30,9%). In Friesland spreekt naar eigen zeggen 57,8 procent van de ouders Fries met elkaar. Met hun kinderen spreken ouders minder dialect of Fries dan onderling. Wat het gebruik van Fries of dialect door de kinderen zelf betreft, komen Driessen & Withagen (1998) op grond van de inschattingen door de ouders tot een gemiddeld landelijk percentage van 12,8 procent, met opnieuw Limburg (46,6%) en (beduidend lager) Drenthe (19,4%) als koplopers. In de regel wordt met de vader iets meer dialect gesproken dan met de moeder en de andere familieleden; relatief het minst vaak gebeurt dat met vrienden en vriendinnen. Landelijk gezien is het overwegend spreken van dialect door kinderen uit (destijds) groep 4 van de basisschool dus ongeveer gehalveerd in vergelijking met de mate waarin hun ouders dat doen (26,1% tegenover 12,8%). Deze afname in (gerapporteerd) dialectgebruik verloopt in Limburg (60,6% ouders tegenover 46,6% kinderen) aanzienlijk minder snel dan in de rest van Nederland en gebeurt daarmee in ongeveer hetzelfde tempo als de afname van het Fries spreken in Friesland (57,8% ouders tegenover 46,7% kinderen).

Boves & Vousten (1996) leiden uit gegevens die werden verzameld in het CBS-schoolloopbanenonderzoek bij een landelijk-representatieve steekproef van leerlingen in het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs in het schooljaar 1993/1994 af dat 12,2 procent van de in Nederland geboren ouders of verzorgers een Nederlands dialect of Fries met hun kinderen spreekt. In Limburg is dit ruim 35 procent (zie Tabel 2.1). Ter vergelijking: in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht ligt het aandeel onder de 4 procent, in Overijssel ligt het op ongeveer 15 procent, in Drenthe op ongeveer 20 procent en in Friesland spreekt 46 procent van alle ouders meestal Fries met hun kind.

Hoewel bovenstaande cijfers, zoals gezegd, met de nodige voorzichtigheid moeten worden beschouwd, vormen ze een duidelijke indicatie van een grotere resistentie van de Limburgse dialecten in vergelijking met die in andere provincies.

In de jaren negentig van de vorige eeuw zijn in veel plaatsen taalbehoeftepeilingen uitgevoerd in het kader van de Wet inzake het Onderwijs in Allochtone Levende Talen uit 1995 (vgl. Extra e.a., 2002 en Extra, 2003). In de Limburgse steden Heerlen en Maastricht werd bij basisschoolleerlingen, behalve naar allochtone talen, ook geïnformeerd naar het gebruik van dialect naast of in plaats van Standaardnederlands in de thuissituatie.

Van de ruim 6.800 door Paumen (1997) in Heerlen bevraagde leerlingen gaf 21 procent aan dat bij hen thuis, naast of in plaats van (Standaard)nederlands, dialect wordt gebruikt (ter vergelijking: 17 procent noemde een allochtone taal, waarbij conform de verwachting het Duits koploper was, op de voet gevolgd door het Arabisch). Het door de Heerlense leerlingen gerapporteerde dialectgebruik ligt daarmee flink onder het door ouders voor henzelf (60,6%) en voor hun kinderen (46,6%) gerapporteerde Limburgse gemiddelde (zie Tabel 2.1).

In Maastricht werden in een soortgelijk taalpeilingsonderzoek ruim 9.500 basisschoolkinderen bevraagd. Van hen gaf 58 procent aan dat er bij hen thuis, naast of in plaats van het Nederlands, Maastrichts dialect wordt gesproken, wat hoger is dan het Limburgse gemiddelde. In dit onderzoek werd voor de diverse door de leerlingen genoemde thuistalen op basis van de criteria taalconcurrentie, taalvaardigheid, taalkeuze, taal-dominantie en taalpreferentie ook een taalvitaliteitsindex berekend. De daaruit resulterende vitaliteitsscore van 81,6 voor het Maastrichts ligt veel hoger dan de scores voor de andere in Maastricht genoemde (allochtone) talen (Van der Avoird e.a., 2001). Deze uitzonderlijk hoge score voor het Maastrichts laat volgens Extra e.a. (2002:150)

“een ongeëvenaarde vitaliteit van het Maastrichts zien in vergelijking met alle andere talen, inclusief het Fries waarvan de vitaliteit temidden van alle allochtone talen relatief gering is.”

De op een na hoogste vitaliteitsscore in alle Nederlandse steden waar dergelijke taalpeilingsonderzoeken werden uitgevoerd, is geregistreerd voor het Turks (score 71), wat laat zien dat het Maastrichts in het Neder-

landse taallandschap van autochtone en allochtone talen en taalvariëteiten een bijzondere positie inneemt. Met een variant van een welbekende Groningse slogan zou dan ook met betrekking taalvitaliteit in Nederland kunnen worden gesteld: “Er gaat niets boven Maastrichts!”

Van de Wijngaard (1999:233) merkt over de status en de vitaliteit van het Maastrichts onder meer het volgende op:

“De Maastrichtenaar is buitengewoon trots op zijn dialect. Het vormt het verbindende element waarmee hij zich, ongeacht zijn sociaal-economische positie, als inwoner van die stad naar de buitenwacht kan manifesteren. Nieuwkomers, die bijvoorbeeld voor studie of werk naar Maastricht komen, merken dat meteen. Het is dan ook niet ongebruikelijk dat niet-dialectsprekers zich het Maastrichts eigen maken, sterker nog, het is eigenlijk wel een ‘must’ als men in Maastrichtse kringen wil meetellen.”

De empirische gegevens over de vitaliteit van het Maastrichts worden ondersteund door de resultaten van sociolinguïstisch attitude-onderzoek, zoals dat bijvoorbeeld door Münstermann (1992) en meer recent door Paanakker (2000) in diverse stadswijken en bij uiteenlopende leeftijdsgroepen is uitgevoerd. Van de Wijngaard (1999:234) merkt over het eerstgenoemde onderzoek op dat er geen duidelijk verschil naar voren kwam in het gebruik van het Maastrichts door de diverse lagen van de bevolking en dat de waardering ervan groot is. Voor de Maastrichtenaren scoort hun dialect niet alleen hoog op kenmerken als gezelligheid, hartelijkheid, eerlijkheid, humor en vriendelijkheid, maar ook op kenmerken als beleefdheid en correctheid. De laatste twee kenmerken worden in andere dialectgebieden vooral met de standaardtaal geassocieerd. Verder bleek uit Münstermanns studies dat het Maastrichts in alle (formele en informele) gebruikssituaties hoog scoort. Wel was er sprake van een lichte teruggang van het gebruik van het Maastrichts bij de jongere generaties ten gunste van de standaardtaal, maar die was geringer dan bij andere dialecten.

De alleszins optimistische uitspraken van Münstermann (1992) over het Maastrichts worden door Paanakker (2000) deels ondersteund, maar deels ook genuanceerd. Zij deed in Maastricht ruim tien jaar na dato een gedeeltelijke replicatie van het taalattitude-onderzoek van Münstermann. Uit haar eindconclusie, die hieronder integraal is opgenomen, komt duidelijk naar voren waarin die nuances liggen en welke tendensen er te

bespeuren zijn (zie voor een historische schets van de taalsituatie in Maastricht ook Kessels-van der Heijde, 2002):

“De attitude van inwoners van Maastricht ten opzichte van het Maastrichts is nog steeds zeer positief. Hoewel het Nederlands voor de informanten meer status heeft, zijn ze het er allemaal over eens dat het Maastrichts aantrekkelijker is. Er is een verschil tussen de attitude van mensen die oorspronkelijk in Maastricht geboren zijn en mensen die niet oorspronkelijk uit Maastricht komen. Dit uit zich vooral in het loyaliteitsgevoel dat mensen met de stad en het dialect hebben en de taalkundige waarde die ze aan het Maastrichts toekennen. ‘Allochtone’ Maastrichtenaren hebben een minder sterk loyaliteitsgevoel ten opzichte van Maastricht en het Maastrichts dan ‘autochtone’ Maastrichtenaren. Daarnaast schatten ze de taalkundige waarde van het Maastrichts lager in dan de ‘autochtone’ inwoners.

Er zijn verschillende resultaten gevonden die duiden op een verandering in de houding van Maastrichtenaren die een verschuiving in de taalsituatie in Maastricht tot gevolg kunnen hebben. In vergelijking met tien jaar geleden is de houding van de ‘autochtone’, Maastrichts sprekende inwoners iets minder positief geworden. Ook blijkt dat jongere informanten het Maastrichts steeds meer gaan zien als een gezelligheidsdialect. Ze schrijven aan het Maastrichts steeds minder status toe in tegenstelling tot oudere ‘autochtone’ informanten. Verder hebben ‘allochtone’ Maastrichtenaren een minder positieve houding ten opzichte van het dialect dan ‘autochtone’ Maastrichtenaren. ‘Autochtone’ jongere informanten nemen hierbij een tussenpositie in. Al deze resultaten wijzen erop dat attitudes ten opzichte van het Maastrichts minder positief worden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat Maastricht zijn geïsoleerde karakter met de jaren is kwijtgeraakt en dat de inwoners zich niet meer alleen Maastrichtenaren voelen, maar ook Nederlanders. Het gevoel van onthechting dat de inwoners van Maastricht ooit kenmerkte, lijkt verdwenen.

Als deze ontwikkeling doorzet en de houding ten opzichte van het Maastrichts negatiever wordt, kan dit een sterk effect hebben op de taalsituatie. Op dit moment zijn de veranderingen sinds het onderzoek van Münstermann nog gering. Hierbij dient echter in aanmerking te worden genomen dat een kleine verschuiving de aanzet kan zijn tot een grotere. Verder onderzoek zal moeten uitwijzen of de bevindingen uit dit onderzoek ook van toepassing zijn op andere groepen binnen de totale bevolking van

Maastricht en of de veranderingen in de taalattitudes van inwoners van Maastricht in de komende jaren zullen doorzetten.” (Paanakker, 2000:79)

De gepresenteerde gegevens wijzen erop dat het dialectspreken in Limburg minder sterk sociaal gestratificeerd is dan in de rest van Nederland. De interactie in de moedertaal tussen alle rangen en standen van de bevolking is een factor die kan bijdragen aan taalbehoud.

De meest recente informatie over het gebruik van de Limburgse dialecten en over de opvattingen en houdingen van Limburgers tegenover hun eigen dialecten vinden we in de uitkomsten van de tussen augustus 2001 en april 2002 gehouden Grote Limburg-Enquête (Belemans, 2002 en 2003). Deze niet-representatieve enquête - ieder die wilde kon een digitaal antwoordformulier inzenden - leverde 1.599 bruikbare antwoordformulieren op. Ze laat zien dat 99 procent van de in Limburg wonende respondenten het dialect van zijn of haar woonplaats zegt te kunnen verstaan, terwijl 83 procent zegt dit dialect ook te kunnen spreken. Situaties waarin meer dan 80 procent van de respondenten aangeeft meestal dialect te spreken, zijn gesprekken met andere dialectsprekers uit de woonplaats, met de ouders, met vrienden, met de kapper, met de bakker/slager, met de mensen in de eigen straat en met een onbekende die in haar of zijn Limburgs dialect de weg vraagt. Tussen de 60 en 80 procent zegt meestal dialect te spreken met de partner thuis, met de partner als er vreemden bij zijn en met de kinderen en minder dan 60 procent zegt dialect te spreken op het werk of op school, met de huisarts en aan de telefoon met een onbekende.

Zoals Tabel 2.2 laat zien, worden deze taalgebruiksgegevens duidelijk weerspiegeld in de zeer positieve opinies van de Limburgse respondenten over dialect en dialectsprekers. In de tabel zijn alleen de stellingen opgenomen waarop meer dan 80 procent van de respondenten eensluidend positief dan wel negatief reageerde. De grootste eensgezindheid in positieve zin treffen we aan bij de stelling dat je aan bekende Nederlanders uit Limburg best mag horen waar ze vandaan komen (93,3%); de grootste eensgezindheid in negatieve zin bij de stelling dat dialect een slordig, plat taaltje zou zijn (96,15%). Waar in de (Nederlandse) media het Limburgs, zoals we zagen, vaak wat lacherig en spottend wordt bejegend, reageren de Limburgse respondenten zelfbewust: er is in hun

ogen niets mis met het Limburgs en dat steken ze niet onder stoelen of banken.

Tabel 2.2: Opinies over dialect en dialectsprekers (globale scores boven 80%; naar Belemans, 2002:21-22)

Stelling	Eens
Aan bekende Nederlanders uit Limburg mag je best horen waar ze vandaan komen	93,3%
Dialect spreken schept een gezelliger sfeer dan Algemeen Nederlands (AN) spreken	84,2%
De Limburgse dialecten zijn rijker en mooier dan het AN	82,8%
Wie zijn dialect verliest, verliest een stuk van zijn eigenheid	82,4%
Op regionale en lokale radiostations zou meer dialect moeten worden gesproken	82,3%
De Limburgse dialecten zullen altijd blijven bestaan, ook al verkleinen de verschillen	80,7%
Stelling	Oneens
Dialect is een slordig, 'plat' taaltje	96,15%
Dialect wordt vooral gesproken door wie niet beter kan	90,63%
Dialect is datgene wat ieder van ons spreekt, zodra hij niet voldoende zijn best doet om keurig AN te spreken	84,90%
Met de kinderen thuis dialect spreken, is nadelig voor hun latere AN-kennis	81,19%

De stelling “Dialect is vooral de omgangstaal van de oudste generatie” is niet in Tabel 2.2 opgenomen omdat ze de 80-procentsgrens niet haalde maar uitkwam op een score van 60,21 procent. Toch is de respons op deze stelling van belang vanwege het opmerkelijke leeftijdseffect. Een ruime meerderheid van de respondenten onder de dertig jaar is het met de stelling namelijk oneens en een ruime meerderheid van de respondenten boven de zestig jaar is het met de stelling eens. Deze uitkomst laat volgens Belemans (2002) zien dat de Limburgse jeugd het niet eens is met de visie van de oudste generatie dialectsprekers die zichzelf zien als de gebruikers en behoeders van hét dialect en vinden dat de jeugd geen dialect meer spreekt:

“Wellicht is de kern van de generatiekloof die hier zichtbaar wordt precies de definiëring van de term ‘dialect’. Oudere Limburgers definiëren dialect op een statische en aan hun generatie gebonden manier, stellen vast dat de jeugd een op veel punten daarvan verschillende omgangstaal gebruikt en conclu-

deren daaruit dat de jeugd geen dialect meer spreekt. Limburgse jongeren zien dialect daarentegen als een dynamisch, van generatie op generatie veranderend gegeven en claimen bijgevolg dat hun omgangstaal, hoe verschillend die ook is van hetgeen hun grootouders spreken, het hedendaagse Limburgse dialect is.” (Belemans, 2002:22)

Hoe de ontwikkelingen in Limburg in de toekomst ook zullen zijn, de gepresenteerde cijfers en beschouwingen over het gebruik van en de opinies over de Limburgse dialecten laten zien dat het dialect in Limburg (nog) springlevend is. Over de wijze waarop ervoor gezorgd kan worden dat dit ook zo blijft, hebben de respondenten van de Grote Limburg-Enquête zeer uitgesproken opvattingen. Van de veertien in de enquête opgesomde mogelijke actiepunten om het Limburgs levend te houden, zijn er slechts vier die door meer dan 50 procent van de respondenten doeltreffend worden geacht. Ze staan in Tabel 2.3.

Tabel 2.3: Actiepunten tot behoud van het Limburgs (globale scores boven 60%; naar Belemans, 2002:39)

Actiepunt	Eens
De kinderen in het Limburgs opvoeden	82%
Meer Limburgs op de regionale radio en televisie	70%
In het onderwijs structurele aandacht schenken aan het Limburgs	64%
In zoveel mogelijk situaties het Limburgs gebruiken	60%

Precies deze combinatie van actiepunten voor taalbehoud in het privé-domein (het gezin) en het publiek-institutionele domein (media en onderwijs) wordt in de literatuur over etnolinguïstische vitaliteit beschouwd als een optimale context voor taalbehoud (Fishman, 1991). Zonder actieve participatie van de taalgebruiker is taalbeleidsmatige actie van de overheid tot mislukken gedoemd en hetzelfde geldt voor het particuliere initiatief van taalgebruikers als dat geen institutionele ondersteuning geniet.

Dialect en taalpolitiek

Onder de kop *Twaalf Provinciën, Dertien Liederen* geeft de internetsite <http://www.wilhelmus.nl> een overzicht van de Nederlandse provinciale

volksliederen (met muziek). De Provincie is de laatste jaren een betwist onderdeel van de bestuurlijke structuur van Nederland. Met regelmaat gaan er stemmen op om in het kader van bestuurlijke vernieuwing of met het oog op schaalvergroting en functionaliteit de Provincie als bestuurslaag af te schaffen. Dergelijke voorstellen leiden over het algemeen niet tot grote publieke commotie, waarschijnlijk mede omdat men zich niet goed kan voorstellen dat bedoelde plannen echt realiteit zullen worden. Hoe anders is het als er sprake is van een gemeentelijke herindeling die de provinciegrens dreigt te overschrijden. Een voorbeeld is de sociaal-economisch sterk op het Gelderse Knooppunt Arnhem Nijmegen (KAN) georiënteerde Noord-Limburgse gemeente Mook en Middelaar. Daar vrezen sommigen dat bij een gemeentelijke herindeling van Noord-Limburg de provinciegrens tussen Gelderland en Limburg ten zuiden van Molenhoek, ten zuiden van Mook of zelfs ten zuiden van Middelaar zal komen te liggen. Dat dan de muziek van het Limburgs Volkslied, ten gehore gebracht door Fanfare Sint Caecilia of Harmonie Erica en al dan niet vocaal ondersteund, niet meer zou klinken bij allerlei officiële en minder officiële gelegenheden, kan men zich nauwelijks voorstellen. Of de Provincie nu wel of niet een wenselijk geachte bestuurslaag is, *In 't bronsgroen eikenhout* appelleert aan een bewust beleefde Limburgse identiteit. Of dat bij de andere provinciale volksliederen ook zo is, weten we niet, maar we achten het niet onwaarschijnlijk. Het 'Limburg-gevoel' wordt overigens ook duidelijk geïllustreerd in het *Trendrapport Limburg 2002* waarin 63 procent van een representatieve steekproef van 1.149 inwoners van Limburg aangeeft zich 'vaak' en 23 procent 'soms' naast Nederlander, ook Limburger te voelen (in 1997 waren de percentages respectievelijk 61 en 24). Verder blijkt dat 42 procent van de respondenten er 'zeer trots' op is inwoner van Limburg te zijn (in 1997 39%); 30 procent is daar 'nogal trots' op (in 1997 24%) en 19 procent 'een beetje trots' (in 1997 21%) (Van Essen, 2002:25). De Grote Limburg-Enquête tot slot wijst uit dat 91,7 procent van de in Limburg wonende dialectsprekers zich Limburger voelt. Bij de belevingsaspecten die dit Limburg-gevoel bepalen, komen de Limburgse dialecten na de Limburgse mentaliteit (gezelligheid, gastvrijheid, Bourgondisch) op de tweede plaats (Belemans, 2002).

De identiteit van etnisch-culturele en/of talige minderheidsgroepen bestaat altijd in relatie met die van een dominante meerderheid. In het

proces van de Europese natievorming ontstonden niet alleen de nationale staten en hun officiële talen, maar kregen tegelijk ook nationale, autochtone minderheden als Friezen, Basken en Bretonnen met hun minderheidstalen duidelijker contouren. Het mag opmerkelijk genoemd worden en het is misschien zelfs een beetje cynisch, dat deze minderheidsgroepen, om hun positie als minderheid te versterken, vervolgens op precies hetzelfde aambeeld zijn gaan hameren als de nationale staten die daarmee juist de positie van de minderheid als minderheid hadden bepaald (Heller, 1999). Het eigene en onderscheidende werd en wordt beklemtoond en gevierd. Zich bewust van herkomst en oorsprong, verknocht aan tradities en gebruiken, vergroeid met het lieflijke landschap en trots op de eigen taal onderscheidt en profileert de minderheid zich ten opzichte van de meerderheid. In de provinciale volksliederen komt dat tot uitdrukking.

Verwijzingen naar de eigen taal treffen we in verschillende volksliederen aan, met name overigens in die van de provincies aan de landrand, waar de dialecten het verst van het Standaardnederlands afstaan (Daan & Blok, 1969). We vinden ze in het Zeeuwse (“Zoo blijven wij met hart en mond,/ Met lijf en ziel: goed Zeeuwsch goed rond.”) en Zeeuws-Vlaamse volkslied (“Daar klinkt de echte landstaal,/ Geleerd uit moeders mond./ Eenvoudig, zonder omhaal,/ Goed Zeeuws en dus goed rond.”), in het Twentse volkslied (“*Wiej doot in den vrömd’n mekaander de haand/ gef datied mekaa in de sproak van ons laand,/ al rookt oonz’n schossteen bieje ’t volk oaver zee,/ oons blijft toch aaltied in Twèènte.*”), in het Grönnens Laid (“*Doar woont de dege degelkhaid,/ De wille, vast as stoal,/ Doar vuult het haart, de tonge sprekt,/ In richt- en slichte toal.*”) en, natuurlijk in het Limburgse volkslied. We citeren de desbetreffende strofe helemaal:

Waar der vad’ren schoone taal klinkt met held’re kracht;

Waar men kloek en fier van aard vreemde praal veracht;

Eigen zeden, eigen schoon, ’t hart des volks bekoort:

Daar is mijn vaderland, Limburgs dierbaar oord!

Het Friese volkslied is in het Fries, het Groningse in het Gronings en van het Twentse bestaat een Twentse ‘variant’, maar het Limburgse volkslied is in het Standaardnederlands en wordt in de hele provincie ook zo gezongen. Een andere keuze laat de uitbundige dialectvariatie in de provincie blijkaar niet toe.

De opvatting dat ‘der vad’ren schone taal’, ofwel het Limburgs, de ultieme uitdrukking vormt van de eigen Limburgse identiteit is een variant van de gelijkstelling van taal en volk zoals we die ook op het niveau van de nationale staten kennen. Pogingen van taalminderheden om hun taal meer aanzien te geven, haar te revitaliseren en te versterken, zijn vaak imitaties van soortgelijke bewegingen zoals die zich in het verleden ten gunste van de nationale taal hebben afgespeeld.

Een belangrijke factor in dit verband vormt de officiële erkenning van de minderheidstaal in kwestie en een belangrijk middel hiervoor wordt sinds 1992 gevonden in het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden* van de Raad van Europa (Rodgers, 2000). Zoals zoveel stukken die in het kader van de Europese eenwording zijn geproduceerd, probeert ook dit Handvest eenheid en verscheidenheid in Europa met elkaar te verzoenen. Het combineert daartoe in een preambule een groot aantal overwegingen:

“[...] dat het doel van de Raad van Europa is het tot stand brengen van een grotere eenheid tussen zijn leden, vooral met het oog op het behoeden en verwezenlijken van de idealen en beginselen die hun gemeenschappelijk erfdeel vormen;

[...] dat de bescherming van de historische regionale talen of talen van minderheden in Europa [...] bijdraagt aan de instandhouding en ontwikkeling van de culturele rijkdom en tradities van Europa;

[...] dat het recht om een regionale taal of taal van een minderheid in het particuliere en openbare leven te gebruiken een onvervreemdbaar recht is [...];

[...] dat de bescherming en bevordering van regionale talen of talen van minderheden niet ten koste mag gaan van de officiële talen en van de noodzaak deze te leren;

[...] dat de bescherming en bevordering van regionale talen of talen van minderheden in de verschillende landen en regio's van Europa een belangrijke bijdrage vormen aan de opbouw van een Europa dat is gegrondvest op de beginselen van democratie en culturele verscheidenheid binnen het kader van nationale soevereiniteit en territoriale integriteit.” (Europees Handvest, 1993:1-2)

Tegen de achtergrond van deze overwegingen bevat het Handvest vervolgens in Artikel 7 een vijftal verplichte en in de Artikelen 8 tot en met 14 vele tientallen optionele bepalingen (waarvan er 35 moeten worden uit-

gevoerd) ter bescherming en bevordering van regionale talen of talen van minderheden zoals in het Handvest gedefinieerd. Regionale talen - in de eerste officiële versie van het Handvest nog vertaald als 'streektaalen' - of talen van minderheden worden in het Europees Handvest (1993:2) gedefinieerd als

“talen die:

- i. van oudsher worden gebruikt in een bepaald gebied van een Staat door onderdanen van die Staat die een numerieke minderheid vormen ten opzichte van de overige bevolking van de Staat; en
  - ii. verschillen van de officiële taal/talen van die Staat;
- hieronder worden niet verstaan de dialecten van de officiële taal/talen van die Staat of talen van migranten;”

Het Handvest werd in 1992 voor ondertekening opengesteld, in 1993 door Nederland getekend en vervolgens op 2 mei 1996 door Nederland ook geratificeerd. Bij deze ratificatie werden het Fries, het Nedersaksisch, het Jiddisch en het Sinti en Roma voor opname in het Handvest voorgedragen. Dat was verrassend, omdat in de discussie voorafgaand aan de ratificatie in de Raad van State en de vaste commissie Binnenlandse Zaken nog expliciet was vastgesteld dat, conform de bepalingen in het Handvest, het Gronings, Drents, Limburgs, Nedersaksisch en Nederfrankisch als dialecten van het Nederlands niet voor erkenning in aanmerking kwamen. De omslag kwam op 19 oktober 1995 bij de behandeling van het Wetsvoorstel in de Tweede Kamer. Daar verklaarde staatssecretaris Kohnstamm van Binnenlandse Zaken zich op basis van pleidooien van Kamerleden en rapporten van deskundigen zonder veel discussie akkoord met toevoeging van het Nedersaksisch en het Jiddisch aan de lijst van te beschermen talen (Handelingen Tweede Kamer, 1995).

De erkenning van het Nedersaksisch als beschermde regionale taal onder het Handvest bracht Limburg in beweging. Op instigatie van de Provincie Limburg nam de vereniging Veldeke-Limburg het initiatief voor de instelling van een Werkgroep Erkenning Limburgs als Streektaal en binnen een jaar, op 1 maart 1996, verscheen van de hand van die Werkgroep het *Advies inzake de Erkenning van het Limburgs als Streektaal*. Dit advies stelde onder meer vast dat er geen principieel verschil bestaat tussen het Limburgs en het Nedersaksisch en dat derhalve ook het Limburgs moest worden erkend als regionale taal onder het Handvest (Werkgroep Erkenning Limburgs als Streektaal, 1996). In de vergadering

van de Provinciale Staten van Limburg op 20 september 1996 werd dit advies overgenomen en doorgeleid naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken dat vervolgens op 20 februari 1997 het besluit tot erkenning van het Limburgs onder deel II van het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden* bekendmaakte. In het kielzog van het Limburgse succes heeft in 2001 ook de Provincie Zeeland een verzoek tot erkenning van het Zeeuws ingediend. Dit verzoek is echter, onder verwijzing naar de criteria van Artikel 1 van het Handvest, bij brief van 17 juni 2004 door minister Remkes van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties afgewezen.

De erkenning van het Limburgs onder het Europees Handvest wordt door betrokkenen terecht beschouwd als een groot taalpolitiek succes. Maar er zijn ook kritische geluiden te noteren. De discussie over de rechtmatigheid van de erkenning van het Limburgs en van de erkenning van dialecten onder het Handvest in het algemeen werd ingeluid door een brief van de Algemeen Secretaris van de Nederlandse Taalunie van 21 juni 1999 aan de Directeur Generaal van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap waarin de erkenning van het Limburgs om zowel praktische als principiële redenen als “een ongelukkige keuze” wordt bestempeld. Dit oordeel wordt in zijn vergadering van 15 juni 2000 onderschreven door de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. De positie van de Raad in dezen komt verder tot uitdrukking in de Raadsadviezen inzake de erkenning van het Zeeuws van 26 juli 2001 en inzake taalbeleid voor het Nederlands vanuit Europees perspectief van 14 augustus 2001 (vgl. Smeets, 2002). In beide adviezen wordt de erkenning van dialecten onder het Handvest op formele en taalwetenschappelijke gronden afgewezen. Wat het eerste betreft wordt verwezen naar de formulering van het Handvest en wat het tweede naar de definitie van het Nederlands als een continuüm van variëteiten waarvan naast de Nederlandse standaardtaal ook de dialecten van het Nederlands deel uitmaken. Tegelijkertijd wordt echter aangegeven dat deze positie geenszins een depreciatie van de dialecten inhoudt en wordt een lans gebroken voor de acceptatie en bescherming van taalvariatie, onder andere door opname in het schoolcurriculum van elementen die ertoe leiden dat tolerantie en waardering ontstaan voor niet-dominante taalvormen en cultuurpatronen. Deze positie wordt bevestigd in het beleidsadvies *Variatie in het*

Nederlands: eenheid in verscheidenheid dat op verzoek van de Raad is opgesteld door de Werkgroep Variatiebeleid (2003).

De erkenning van het Limburgs als regionale taal onder deel II van het Handvest is in eerste instantie vooral symbolisch. Die erkenning biedt echter ook de mogelijkheid tot het nemen van concrete al dan niet succesvolle initiatieven ter bevordering van het Limburgs. We noemen bijvoorbeeld de (mislukte) poging van de Partij Nieuw Limburg (2000) om een genormeerde algemeen geldende Limburgse schrijftaal te doen invoeren, de installatie (in 2001) van een *Raad veur 't Limburgs* en de aanstelling van een streektaalfunctionaris, de publicatie van een *Lijst van Limburgse plaats- en gemeentenamen in het Limburgs* (Bakker, 2002) en de lokale introductie van Limburgstalige plaatsnaamborden. Verder kan gewezen worden op de in 2003 door de *Raad veur 't Limburgs* en Veldeke-Limburg aangenomen *Spelling 2003 voor de Limburgse dialecten* (Bakkes e.a., 2003) en op uiteenlopende onderwijsinitiatieven. In dit verband noemen we een mede door de Provincie Limburg gesubsidieerde HBO-cursus Limburgs Dialect of *Liergank Limburgs* die er blijkens een bericht in het *Brabants Dagblad* van 7 november 2003 toe moet leiden dat “de afgestudeerden de Limburgse taal ook gangbaar maken bij officiële gelegenheden als bestuurlijke bijeenkomsten”. Verder zijn er door de *Raad veur 't Limburgs* en het Bureau Streektaal Nederlands-Limburg lespakketten ontwikkeld voor leerlingen van groep zeven van de basisschool en klas drie van alle schooltypen in het voortgezet onderwijs. Deze pakketten zijn bedoeld voor Limburgstalige en niet-Limburgstalige leerlingen. Ze beogen positieve attitudevorming inzake taalvariatie in het algemeen en het Limburgs in het bijzonder (Bakkes, 2004).

Taalpolitieke actie voor het behoud, voor de verhoging van het prestige en de status en voor de uitbreiding van de gebruiksmogelijkheden in het publieke domein van minderheidstalen is van alle tijden en de legitimiteit ervan staat voor ons niet ter discussie. Bij de erkenning van het Limburg onder het Handvest willen we echter aantekenen dat onzes inziens ‘het’ Limburgs niet bestaat - evenmin als ‘het’ Nedersaksisch en ‘het’ Zeeuws. Er is met andere woorden, anders dan in het geval van het Nederlands, geen sprake van een continuüm van dialecten van het Limburgs met daarbinnen Standaardlimburgs aan het ene uiteinde en de meest daarvan afwijkende variëteit, bijvoorbeeld het Kerkraads, aan

het andere uiteinde. Wat bij de erkenning van de Limburgse variëteiten als één streektaal, onder het Handvest wellicht onvoldoende is bedacht, is dat door deze erkenning en de daaraan onvermijdelijk gekoppelde wens tot standaardisering van 'het' dialect de variatie die juist van nature binnen de dialecten bestaat, potentieel geweld wordt aangedaan. De emancipatie van 'het' dialect leidt daarmee tot een (onbedoelde) depreciatie van de dialecten en, wat erger is, van de dialectsprekers die niet aan die opgelegde norm willen of kunnen voldoen.

De consternatie rond de (beoogde) opname van dialecten van het Nederlands in het Europees Handvest zou gemakkelijk de indruk kunnen wekken dat deze dialecten onder de Nederlandse wet geen erkenning of bescherming genieten. Niets is echter minder waar. Al vanaf 1920 is er in de Lager-Onderwijswet sprake van artikelen die aan het Fries en de streektaalen (bedoeld is: dialecten), een bijzondere positie in het onderwijs toekennen. Na een hele reeks wijzigingen (in 1937, 1955, 1974 en 1985) bevat de Wet op het Primair Onderwijs van 1998 in Artikel 9, Lid 8 de volgende tekst:

"Het onderwijs wordt gegeven in het Nederlands. Daar waar naast de Nederlandse taal, de Friese taal of een streektaal in levend gebruik is, kan de Friese taal of de streektaal mede als voertaal bij het onderwijs worden gebruikt." (<http://wetten.sdu.nl>)

Limburgs mag in het onderwijs als voertaal worden gebruikt en wordt al vanaf Hendrik van Veldekes *Servaaslegende* uit de tweede helft van de twaalfde eeuw tot nu toe leesbaar geschreven. Of dat nu gebeurt in de in 2003 vernieuwde Veldeke-spelling (Bakkes e.a., 2003), de spelling van het *Woordenboek van de Limburgse Dialecten*, de voor het Noordlimburgs ontworpen spelling van Van Dinter e.a. (1993) of de 'thuisgemaakte' spelling in een van de vele carnavalskranten die jaarlijks verschijnen tussen Maastricht en Molenhoek, doet eigenlijk niet zoveel ter zake. Elk van de genoemde spellingen is functioneel in zijn eigen gebruikscontext. Dat is de kracht en de charme van taaldiversiteit, dat bepaalt mede 'wezen en waarde' (Weijnen, 1948) van het dialect.